

Τα Νόμπελ, η Σβετλάνα Αλεξιέβιτς και τα μυστήρια

ΣΒΕΤΛΑΝΑ ΑΛΕΞΙΕΒΙΤΣ,
Τσέρνομπιλ. Ένα χρονικό του
μέλλοντος, μαρτυρίες, μπφρ. Ορέστης
Γεωργιάδης, εκδόσεις Πατάκη,
σελ. 423

» **Νομπελίστες** λογοτεχνίας για το 2015 μια συγγραφέας που δεν συγγράφει λογοτεχνία. Δεύτερη φορά αν θυμάμαι καλά (μετά τον Ούνιστον Τσόρτσιλ το 1953) κι ένα από τα πολλά Νόμπελ που απονεμήθηκαν με, αν μη τι άλλο, «περίεργα» κριτήρια. Θα μπορούσε κανείς να θυμηθεί το πρώτο Νόμπελ λογοτεχνίας το 1901. Εν ζωή ακόμη ο αποκαλούμενος «γίγαντας» Λέων Τολστόι, όμως το βραβείο απονεμήθηκε στον Γάλλο ποιητή Σουλί Πριντόμ. Εκτοτε το Νόμπελ λογοτεχνίας, όπως όλα τα βραβεία, ακολούθησε μια πορεία στην οποία εμπλέκονται πολ-

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ

λαπλοί παράγοντες, συχνά άσχετοι με την «αξία» των λογοτεχνημάτων. Όχι πως δεν έχει απονεμηθεί σε συγγραφείς διεθνούς ακτινοβολίας, όμως επίσης πολλοί συγγραφείς διεθνούς ακτινοβολίας έμειναν εκτός νυμφώνος κι άλλοι συγγραφείς επιχειρήσαν, συχνά ανεπιτυχώς, να αποκτήσουν διεθνή ακτινοβολία μέσω του βραβείου που εξ ουρανού έλαβαν. Άλλωστε, μην ξεχνάμε ότι τα μέλη της Σουηδικής ακαδημίας είναι αμφίβολο εάν διαβάζουν τους συγγραφείς που βραβεύουν, αφού οι προτάσεις δεν συνοδεύονται από μεταφράσεις στα Σουηδικά. Αλλά αυτό δεν συμβαίνει στα περισσότερα βραβεία; Μην ξεχνάμε το «Ευρωπαϊκό αριστείο λογοτεχνίας» που απονέμεται εδώ και κάποια χρόνια από την Ευρώπη, σε έργα που έχουν επιλεγεί από ολιγομελή επιτροπή... της χώρας στην ο-

ποία απονέμεται! Με άλλα λόγια, δυο - τρεις άνθρωποι στην Ελλάδα επιλέγουν το βιβλίο στο οποίο θα δοθεί το «Ευρωπαϊκό αριστείο». Θα μπορούσαν άλλοι δυο - τρεις άνθρωποι να δημιουργήσουν το «παγκόσμιο βραβείο λογοτεχνίας» και να το απονεύουν στους εαυτούς τους...

Όμως η έννοια της αριστείας είναι συνυφασμένη με την λογική του πολιτισμού μας. Μεμονωμένες φωνές που επιχειρούν να αρθρώσουν λόγο ενάντια στις καταστροφικές συνέπειές της καταπνίγονται ως παράλογες. Ο πολιτισμός μας ούτε καν μπορεί να φανταστεί έναν κόσμο συνεργασίας κι έλλειψης ανταγωνιστικότητας όπου τα βραβεία δεν έχουν νόημα, όπως δεν μπορεί να διανοηθεί ένα σχολείο χωρίς βαθμούς και χωρίς εξετάσεις. Έως ότου λοιπόν ο πολιτισμός κατευθυνθεί προς πιο συνεργατικές μορφές εκπαίδευσης και πολιτισμού, είμαστε υποχρεωμένοι να ζούμε με τα βραβεία. Για να επαυθλούμε στο Νόμπελ λοιπόν: δίδεται η αίσθησι, τα τελευταία χρόνια, ότι η ηγεμονία της Γερμανίας σε πολιτικό επίπεδο στην Ευρώπη αφήνει τα σημάδια της και στο παγκόσμιο βραβείο της λογοτεχνίας. Η βράβευση της Χέρτα Μύλλερ το 2009, η οποία αντιμετώπιστηκε από κάποιους κριτικούς με υποχθόνια ειρωνικά σχόλια, ίσως μπορεί να εξηγηθεί, όχι μόνο από το γεγονός ότι βραβεύτηκε μια γερμανίδα συγγραφέας, αλλά και ως μια συμβολή στην προσπάθεια να «απενοχοποιηθεί» η Γερμανία για τα εγκλήματα του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου, αφού στα έργα της Χέρτα Μύλλερ κυριαρχούν τα εγκλή-

ματα όλων των άλλων εκτός της Γερμανίας. Την τιμητική τους φυσικά έχουν οι κάποτε Ρώσοι κομμουνιστές και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, που είχαν όντως ιδρυθεί προς το τέλος του πολέμου, όπου γερμανοί αιχμάλωτοι επιδίονταν σε καταναγκαστικά έργα.

Έξι χρόνια πέρασαν, και ιδού πάλι ένα απρόσμενο νόμπελ λογοτεχνίας. Σε καμία περίπτωση δεν θα υποστηρίξω ότι το έργο της Αλεξιέβιτς είναι χωρίς αξία. Άλλωστε και τα βιβλία της Χέρτα Μύλλερ διαθέτουν μια υφολογική λάμψη, παρά τα εξεζητημένα λογοτεχνικά σχήματα που χρησιμοποιεί. Η Σβετλάνα Αλεξιέβιτς σίγουρα λειτουργεί ανανεωτικά σε αυτό που τα τελευταία χρόνια ονομάζεται «τεκμηριωτική πεζογραφία». Η ιδέα της είναι απλή, αποτελεσματική και, όπως συνήθως συμβαίνει στις απλές ιδέες, κανείς δεν την είχε σκεφτεί μέχρι την εμφάνισή της. Ως δημοσιογράφος καταχωρεί στοιχεία, παίρνει συνεντεύξεις, συνομιλεί με ανθρώπους και στη συνέχεια, αντί να παραθέτει αυτούσιες τις συνεντεύξεις και τα στοιχεία, τα τροποποιεί μυθοπλαστικά και τα παραθέτει ως άνθρακες, σαν ψηφίδες που δεν ολοκληρώνουν ένα ψηφιδωτό, αλλά, παίρνοντας την θέση τους στον χώρο, μας κάνουν να φανταζόμαστε και να εικάζουμε το γενικό σύνολο. Σίγουρα είναι μια ιδιαίτερη ιδέα και μια πολύ ικανή εκτέλεση.

Ωστόσο, ακριβώς ο τρόπος που χρησιμοποιεί το υλικό, οδηγεί σε επαναλήψεις και αναδεικνύει την έλλειψη ικανότητας της συγγραφώς να δημιουργήσει κλιμακωτή σύγκρουση και να χειριστεί τεχνικές απόκρυ-

ψης. Ο αναγνώστης έχει όλα τα δεδομένα στα χέρια του από τις πρώτες σελίδες και δεν θα χάσει και πολλά πράγματα αν διαβάσει μόνο τις 50-100 πρώτες σελίδες και μετά μεταφερθεί στο πολύ επιτυχημένο επιμύθιο. Αλλά πώς κατάφερε να ξεχωρίσει από τους δεκάδες χιλιάδες συγγραφείς ανά τον κόσμο και να επιτύχει την βράβευσή της, όταν ένας Κάρλος Φουέντες έφυγε από τη ζωή χωρίς να γευτεί την του Νόμπελ τιμή;

Μία ίσως εξήγηση, είναι πως το έργο και η βράβευση εντάσσονται, εμμέσως, στην ιστοριογραφία της νέας εποχής. Η οποία δεν έρχεται μόνη της, αλλά συνοδεύεται κι από ένα νέο οικονομικό και κοινωνικό μοντέλο. Το οποίο περιέχει τόσες απλοποιήσεις και δογματισμούς όσο και το Μοντέλο-προκάτοχός του. Η Σβετλάνα Αλεξιέβιτς, χωρίς να «διαφημίζει» τη νέα τάξη πραγμάτων, γελοιοποιεί και καταρρίπτει την παλαιά. Φαίνεται πως, παρά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, ο εχθρός για τους Δυτικούς δεν έχει ακόμη ρελέθσει. Θα πρέπει να ακούσουμε πολλές φορές ακόμα για την αναποτελεσματικότητα, τη γραφειοκρατία και την αδιαφορία για τον άνθρωπο της πρώην ΕΣΣΔ. Θα πρέπει να ακούσουμε πολλές φορές ακόμη αυτά που ήδη γνωρίζουμε. Γιατί; Ποιος ξέρει. Ίσως γιατί ένα μοντέλο το οποίο είναι το ίδιο κακό όπως το προηγούμενο, δεν μπορεί να επιβιώσει παρά μαστιγώνοντας ξανά και ξανά τον ήδη πεσμένο αντίπαλο.

Ο Γιάννης Παπαγιάννης είναι πεζογράφος